

POPULTICS

What would you do?

Coronabeleid op de lange termijn

Welke doelen en maatregelen vinden Nederlanders belangrijk?

Datum: 30/03/2022

Rijksinstituut voor Volksgezondheid
en Milieu
*Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport*

Dit onderzoek is uitgevoerd door Populytics, een startup van de TU Delft, in samenwerking met de Gedragsunit van het RIVM.

Tom Geijssen

Martijn de Vries

Wouter Maas

Charlotte Tuit

Lotte Fillerup

Niek Mouter

In samenwerking met José Ignacio Hernández en Maarten Kroesen (TU Delft)
en Karen Trujillo Jara (Erasmus Universiteit Rotterdam)

Contact: niek@populytics.nl

populytics.nl

Samenvatting

Aanleiding

De overheid denkt na over het coronabeleid voor de lange termijn. De afgelopen periode is gebleken dat de Omikronvariant wel besmettelijk is, maar dat het aantal ziekenhuisopnames beperkt blijft. Het kabinet heeft dan ook besloten om de coronamaatregelen af te bouwen. Wel is er een kans dat in de toekomst de ziekenhuisopnames zullen stijgen. Bijvoorbeeld wanneer het najaar begint of wanneer een nieuwe variant zich verspreidt. De overheid houdt rekening met verschillende mogelijke scenario's.

Moet de overheid in deze scenario's coronamaatregelen invoeren? Welke doelen moet de overheid eigenlijk nastreven met het coronabeleid? En op welke indicator moet er gestuurd worden? De antwoorden op deze vragen zijn belangrijk om te komen tot goed beleid.

Het onderzoek

Populytics heeft in februari 2022 twee preferentieonderzoeken uitgevoerd in opdracht van de Gedragsunit van het RIVM om de volgende vragen te beantwoorden:

1. Welke maatschappelijke doelen vinden burgers van belang bij het coronabeleid?
2. Welke maatregelen vinden burgers wenselijk en/of acceptabel in vier verschillende scenario's?
3. Op welk moment vinden burgers dat de overheid moet besluiten tot het invoeren van maatregelen?
4. Welke voorkeuren hebben burgers ten aanzien van het proces van besluitvorming over het beleid?

Populytics is een startup van de TU Delft en specialiseert zich in het meten van preferenties van individuen via de methode Participatieve Waarde Evaluatie (PWE). De essentie van een PWE is dat burgers een advies kunnen geven over een keuzevraagstuk van de overheid. Burgers worden als het ware op de stoel van een beleidsmaker gezet. Het keuzevraagstuk van een overheid wordt nagebootst in een online omgeving. Vervolgens wordt aan burgers gevraagd wat zij zouden adviseren als zij in de schoenen van de beleidsmaker zouden staan. Dit onderzoek is een opvolger van een eerder preferentieonderzoek waarin 36.000 Nederlanders meedachten over hoe de coronamaatregelen zouden moeten worden opgeschaald bij een opleving van het virus (Mouter et al., 2021a).

We hebben twee PWE experimenten uitgevoerd. In het eerste experiment hebben we vier scenario's voorgelegd over hoe de pandemie zich kan ontwikkelen. Burgers gaven advies over de inzet van maatregelen per scenario. Deelnemers kregen informatie over de mate waarin de kans kleiner wordt dat het (te) druk wordt in de ziekenhuizen als de maatregel wordt ingevoerd. Vervolgens vroegen we wat zij hun overheid zouden adviseren en waarom zij dit zouden adviseren. Het gaat om de volgende vier scenario's:

1. Een situatie waarin het virus onder controle is. Er liggen weinig mensen met corona in het ziekenhuis. Ziekenhuizen hoeven geen operaties uit te stellen. Er is ook geen gevaarlijke nieuwe variant van het virus die problemen veroorzaakt.

2. Een situatie waarin het virus zich sneller verspreidt in het najaar waarbij vooral kwetsbare mensen en mensen die niet gevaccineerd zijn in het ziekenhuis terechtkomen. In dit scenario neemt de druk op de zorg toe.
3. Een situatie waarin in een ander land een nieuwe besmettelijkere variant van het virus is gevonden. Het is nog niet duidelijk hoe ziekmakend deze variant is. Het kan meevallen en dan gebeurt er niets met de druk op de zorg, maar het kan ook tegenvallen en dan neemt de druk op de zorg sterk toe.
4. Een situatie waarin in een ander land een nieuwe besmettelijkere variant van het virus is gevonden die ook ziekmakender is. In deze situatie is het zeker dat de druk op de zorg enorm zal toenemen als de overheid niet snel extra maatregelen neemt.

In het tweede PWE experiment onderzochten we de voorkeuren van Nederlanders voor de doelen van het coronabeleid. We vroegen de deelnemers punten toe te kennen aan verschillende doelen die de overheid kan nastreven. Wanneer ze een doel steunden, konden ze er veel punten aan toekennen. We vroegen hen eerst om maatschappelijke doelen van het coronabeleid te prioriteren. Daarna vroegen we hen om doelen die gaan over het verdelen van de lasten van coronabeleid te prioriteren. Als laatste vroegen we hen om doelen over het nemen van besluiten te prioriteren. Een deel van de deelnemers kreeg ook informatie over welke maatregelen bij deze doelen zouden passen. Op deze manier konden we meten of mensen andere adviezen geven als zij uitgebreidere informatie krijgen. Uit het onderzoek volgt dat het geven van extra informatie in geen van de keuzetaken leidde tot substantieel andere adviezen van deelnemers. Nadat deelnemers hun punten hadden verdeeld vroegen we hen waarom zij hun punten op deze manier hadden verdeeld. De antwoorden op de verdiepende vragen bieden inzicht in de motieven, waarden en rechtvaardigheidsoverwegingen die achter de keuzes van de deelnemers liggen. We analyseren ook of verschillende groepen in de samenleving bepaalde voorkeuren, doelen en waarden delen of hier juist anders over denken.

Voor beide onderzoeken is een representatieve groep Nederlanders benaderd om deel te nemen. Het eerste experiment liep van 3 februari tot 10 februari 2022 en in totaal rondde 2.011 deelnemers de PWE af. Het tweede experiment liep van 18 februari tot 1 maart 2022 en in totaal rondde 2.958 deelnemers de PWE af.

Belangrijkste resultaten en bevindingen

De zorg toegankelijk houden is voor velen het belangrijkste doel, maar ook andere doelen zijn van belang

De zorg toegankelijk houden is voor de meeste mensen het belangrijkste doel. Burgers vinden het van groot belang dat voorkomen wordt dat operaties moeten worden uitgesteld en dat het te druk wordt op de IC's. Zij stellen deze doelen boven andere doelen van coronabeleid zoals 'zorgen dat er nooit meer strenge maatregelen moeten worden genomen' en 'zorgen dat speciale momenten met familie en vrienden zo veel mogelijk kunnen doorgaan zoals normaal'. De voornaamste reden waarom deelnemers het doel 'zorgen dat ziekenhuizen hun operaties niet hoeven uit te stellen' prioriteren, is dat volgens hen iedereen recht heeft op gezondheidszorg. Wel moet worden opgemerkt dat ongevaccineerden relatief weinig belang toekennen aan deze doelen. Zij vinden behoud van individuele vrijheid belangrijker dan voorkomen van uitstel van operaties, hechten relatief veel belang aan de gelijke behandeling van wel- en niet-gevaccineerden, terwijl zij het voorkomen van drukte op IC's een onbelangrijk doel vinden. Wel blijft het voorkomen dat operaties moeten worden uitgesteld voor

ongevaccineerden het op één na belangrijkste doel in een scenario waarin corona onder controle is. Naast het toegankelijk houden van de zorg en het behouden van individuele vrijheden, vinden deelnemers het van belang dat burgers zoveel mogelijk hetzelfde leven kunnen leiden als voor de coronacrisis, dat sectoren open kunnen blijven, dat mentale klachten worden voorkomen en dat leerachterstanden voorkomen worden. Zorgen dat jongeren en kinderen geen leerachterstanden krijgen wordt door verschillende groepen Nederlanders (oud/jong, gevaccineerd/ongevaccineerd) ongeveer hetzelfde gewogen.

Ook wanneer corona onder controle is, wil een groot deel van de samenleving nog basismaatregelen behouden

In een situatie waarin corona onder controle is en weinig mensen zorg nodig hebben, adviseert meer dan 85% van de deelnemers om één of meer adviezen/maatregelen te behouden. Meer dan de helft adviseert in deze situatie de al bestaande huidige adviezen omtrent hygiëne (handen wassen, geen handen schudden), thuisblijven en testen bij klachten, en ventileren. Bijna de helft kiest in dit scenario voor een advies om afstand te houden en het advies om een aantal dagen per week thuis te werken. Vrouwen, gevaccineerden en mensen die de basismaatregelen op dit moment goed naleven zijn relatief positief over het aanhouden van basismaatregelen. Deelnemers die positief zijn over het behoud van basismaatregelen geven aan dat de regels hen weinig moeite kosten en dat ze al aan de regels gewend zijn.

Jong en oud zijn het oneens over de wenselijkheid van coronamaatregelen

Met name in een scenario waarin het virus oplaait in het najaar en de druk op de zorg toeneemt zijn jongere en oudere deelnemers het niet eens over de wenselijkheid van coronamaatregelen. Jonge deelnemers zijn bereid om een hoger risico te accepteren dat de zorg onder druk komt te staan en adviseren een stuk minder maatregelen dan oudere deelnemers. Eenzelfde verband is te vinden tussen de mate waarin mensen maatregelen adviseren en de mate waarin ze inschatten risico te lopen om ziek te worden na een coronabesmetting. Mensen die inschatten een hoog risico te hebben om ziek te worden adviseren relatief veel maatregelen in de PWE. Ook in het scenario waar een variant is ontdekt waarvan de gevolgen nog niet bekend zijn adviseren jongere deelnemers en deelnemers die inschatten weinig risico te lopen om ziek te worden van corona relatief weinig maatregelen.

Deelnemers adviseren nagenoeg dezelfde maatregelen in het najaar scenario en in het scenario met een besmettelijke variant: een aanknopingspunt voor simpelere communicatie

Deelnemers adviseren nagenoeg dezelfde maatregelen in het najaar scenario en in het scenario waarin in het buitenland een nieuwe variant is ontdekt die zeer besmettelijk blijkt te zijn, maar waarvan nog onduidelijk is hoe ziek mensen ervan worden. In allebei de scenario's zijn een thuiswerkadvies, een mondkapjesplicht in het openbaar vervoer, winkels en horeca, het stimuleren van zelftests en direct starten van een boostercampagne relatief populair. Dit kan een aanleiding zijn om in beide scenario's hetzelfde coronabeleid te voeren. Dat maakt de communicatie simpeler. Hetzelfde coronabeleid kan worden gevoerd als het virus oplaait in het najaar of als er (al eerder) een besmettelijkere variant is vastgesteld waarvan de gevolgen nog onbekend zijn.

Weinig draagvlak voor strenge maatregelen in een scenario met een ziekmakende variant

In het scenario waarin de druk op de zorg fors toeneemt door een nieuwe variant die ziekmakender is, is er in alle segmenten van de bevolking draagvlak om een boostercampagne te starten en er is ook veel steun voor een strikt thuiswerkadvies. Daarbij zijn verschillende groepen in de samenleving positief over een zwaarwegend advies om maximaal 2 bezoekers te ontvangen en een advies om het hoger onderwijs online te doen of met een maximumaantal studenten per college. Er is weinig steun voor maatregelen die wezenlijke beperkingen op de handelingsvrijheid impliceren, zoals sluiting van scholen, sportverenigingen, horeca of culturele instellingen. Uit experiment 2 blijkt dat deelnemers het belangrijk vinden dat er in dit scenario rekening wordt gehouden met verschillende belangen zoals het toegankelijk houden van de zorg, voorkomen van leerachterstanden, voorkomen dat sectoren worden gesloten, voorkomen van mentale klachten zoals eenzaamheid ervoor zorgen dat mensen voldoende kunnen blijven sporten en bewegen. Het is belangrijk om in dit scenario goed uit te leggen hoe er rekening is gehouden met de veelheid aan doelen en waarden die Nederlanders van belang vinden in dit scenario.

Burgers vinden zowel flexibiliteit als voorspelbaarheid van belang

Burgers waarderen twee contrasterende doelen – “we weten vooraf welke maatregelen de overheid neemt als het slechter gaat en beter gaat” en “de overheid past de maatregelen zoveel mogelijk aan de situatie aan” – ongeveer even zwaar. Wanneer de overheid sterk inzet op één van de twee doelen (bijvoorbeeld alleen vasthouden aan een vooropgesteld plan of alleen continu meebewegen met nieuwe ontwikkelingen), dan komt dit niet overeen met voorkeuren van burgers. Jonge deelnemers vinden het belangrijker dat de overheid vertrouwt op de eigen verantwoordelijkheid van burgers en dat burgers mogen meedenken over overheidsbesluiten. Oudere deelnemers vinden vaker dat in de besluitvorming rekening moet worden gehouden met handhaafbaarheid van maatregelen en dat experts worden geraadpleegd.

Deelnemers zijn verdeeld over de indicator waar de overheid op moet sturen

We vroegen de deelnemers op basis van welke indicator de overheid het beste kon beslissen om nieuwe maatregelen in te voeren. Hier kwam geen duidelijke voorkeur uit naar voren. Sommige mensen vinden dat bij het besluit wanneer welke maatregelen te nemen vooral moet worden gekeken naar het aantal besmettingen, andere naar het aantal opnames in de ziekenhuizen, sommige vinden dat daarbij primair naar de situatie in eigen land moet worden gekeken, anderen naar de situatie in het land waar een nieuwe variant van het coronavirus is ontdekt.

Overweeg het aantal uitgestelde operaties als indicator

Gelet op het relatieve belang dat verschillende groepen in de samenleving (zowel jongeren als ouderen en zowel gevaccineerden als ongevaccineerden) hechten aan het voorkomen dat operaties uitgesteld moeten worden, zou de overheid kunnen overwegen om het aantal (verwachte) uitgestelde operaties op te nemen als indicator voor het bepalen van coronabeleid.

Vergelijken van verschillende vormen van draagvlak

In de twee experimenten die we in dit onderzoek uitvoerden, zijn deelnemers op twee verschillende manieren gevraagd naar draagvlak voor coronamaatregelen. In het eerste experiment vroegen we hen naar wat ze zelf zouden kiezen als ze op de stoel van de bestuurder zouden zitten (actief draagvlak); in het tweede experiment vroegen we een andere groep deelnemers per maatregel in hoeverre zij deze acceptabel zouden vinden als de overheid daartoe besluit (passief draagvlak).

We zien in de eerste drie scenario's dat het percentage deelnemers dat actief voor een maatregel zou kiezen lager is dan het percentage dat de maatregel zou accepteren als de overheid daartoe besluit. Wij concluderen hieruit dat een substantiële groep burgers zelf liever wat meer risico accepteert (men kiest minder maatregelen) als men vanuit de rol van een beleidsmaker (ook voor anderen) moet besluiten, maar desondanks achter bepaalde maatregelen staat als die door de overheid worden ingevoerd en dus van bovenaf worden opgelegd. In het vierde scenario zien we dat het percentage deelnemers dat ingrijpende maatregelen zoals het sluiten van scholen, horeca en sportgelegenheden adviseert dan wel acceptabel vindt erg laag is. Het valt op dat deelnemers in experiment 1 en experiment 2 de maatregelen nagenoeg op dezelfde manier rangschikken. Dus maatregelen die in experiment 1 het vaakst worden geadviseerd door deelnemers, worden ook als de meest acceptabele maatregelen gezien door de deelnemers aan experiment 2.

Burgers vinden in toenemende mate dat hun voorkeuren moeten worden meegewogen

De uitkomsten van het onderzoek vormen een puzzelstukje van de puzzel die de regering moet maken. Uiteraard worden er ook andere onderzoeken gedaan en de regering neemt ook andere elementen mee in de afweging. 23% van de deelnemers vindt dat de adviezen van burgers zwaarder moeten wegen dan de adviezen van wetenschappers of dat zelfs alleen naar burgers geluisterd moet worden. In een onderzoek naar versoepeling van coronamaatregelen in mei 2020 was dat slechts 5%. Burgers vinden dus in toenemende mate dat hun voorkeuren moeten worden meegewogen in beleid. Aan de andere kant vindt ongeveer 40% van de deelnemers dat adviezen van wetenschappers belangrijker moeten zijn dan de adviezen van burgers. In mei 2020 was dit nog 70%. Veruit de meeste deelnemers vinden dat zowel adviezen van burgers als adviezen van wetenschappers moeten worden meegewogen door de politiek in de besluitvorming over coronamaatregelen.

Meer dan 70% van de deelnemers vond de Participatieve Waarde Evaluatie een goede methode om burgers te betrekken bij keuzes die de overheid moet maken rond coronabeleid. 5% van de deelnemers vond dit juist geen goede methode. Meer dan 60% van de deelnemers zegt dat het uiteindelijke besluit voor hen beter te accepteren zal zijn doordat de overheid via dit onderzoek op grote schaal burgers betreft bij coronabeleid, terwijl 9% aangeeft dat het feit dat de overheid dit onderzoek laat uitvoeren geen effect heeft op hun acceptatie van besluiten over coronabeleid.